

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2021.246105>Павло Ямчук*

З ГУМОРОМ ПРО СЕРЙОЗНЕ
(кілька міркувань з приводу книги А. М. Волощука «Сыщики ...
И смех, и грех ...») (Волощук А. Н. **Сыщики ... И смех, и грех ...**
Киев : ТОВ «УВПК, «ЕксОб»», 2010. 144 с.)

Yamchuk Pavlo. With humor about the serious (several considerations about the book by A. M. Voloshchuk «Syshchiki ... I smekh, i grekh ...» [Detectives ... And laughter, and sin ...]) (Voloshchuk A. N. «Syshchiki ... I smekh, i grekh ...» [Detectives ... And laughter, and sin ...]. Kiev : «UVPK, «ExOb»» Ltd., 2010. 144 p.).

Ще з часів античності добре відомо – воістину цікавою, у справжній багатогранності свого таланту є тільки та людина, яка не лише досконало володіє фаховими знаннями, а й щоразу, не акцентуючи на цьому, проявляє себе в нових аспектах свого обдарування. Це, часто з несподіваного погляду, розкриває її хист і людські якості. І справді, чи був би повним портрет Сократа як мислителя без діалогів з учнями? Чи могли б ми усвідомити масштабно, а відтак відповідно до їхнього істинного духовно-інтелектуального виміру, феномени найбільших мислителів минувшини й сьогодення, у яких оприсутнюється унікальність людини, саме не у вигаданих, а в дійсних життєвих ситуаціях виявляються людські якості, оцінки явищ і подій. Адже реальні життєві ситуації – це завжди несподіванка, завжди, за словом Ліни Костенко, «неповторність, якийсь незримий дотик до душі». Отже, саме в них особистість проявляється такою, якою є від Бога, а це приваблює людську увагу й симпатію набагато більше, ніж нехай і досконалі, але сухі у своїй досконалості концепти й формули. Ці наукові концепції приваблюють розум, але ж слід пам'ятати, що, згідно з ученням українських філософів Г. Сковороди та його послідовника П. Юркевича, саме серце людини, його душевно-емоційна природа розкриває шлях до розуміння й пізнання набагато більше, ніж сухі розумування й обчислення.

Особливо, якщо йдеться про справжній, практично виявлений, життєвий досвід, освітлений іронічно-гумористичним інтерпретуванням автора-оповідача. У книзі доктора юридичних наук, професора А. Волощука «Сыщики ... и смех и грех ...» така тепла, забарвлена іронічно-гумористичною інтерпретацією подій, семіосфера посідає чільне місце. В українській культурі данина сміховій традиції – явище знакове. Від часів Русі, а далі – від Івана Вишенського до геніальних Гоголя і Шевченка гумор завжди ототожнювався з мудрістю, а вміння посміятися над курйозними ситуаціями та буттєвими помилками, що мали місце в житті, дорівнювало прогнозуванню перспективи, вмінню критично осмислити пройдений життєвий шлях та окреслити завдання на майбутнє. І якщо для німецьких мислителів від Канта і Гегеля принциповою була критика набутого досвіду, то для нас, за словом Шевченка, «в Україні суцих», набагато вагомішим є принцип іронічного сприйняття дійсності. Він, цей іронічний дискурс, є більш об'ємним, масштабнішим у світоглядному сенсі,

* Павло Ямчук, кандидат філологічних наук, доктор філософських наук, професор, академік АН ВО України, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва (Умань, Україна); e-mail: jamchuk1972@gmail.com.

ніж критика як така, адже не базується на запереченні явища, а дає змогу побачити і явище, і особистість глибше і більш універсально щодо описаних подій.

Ми не дарма пригадали українських класиків у контексті наших міркувань. Річ у тім, що так само, як і вони, Анатолій Миколайович Волощук апелює до авторитету старших, присвячуючи свій твір «учителям, наставникам, друзям ... та колегам». У пошані до вчителів та наставників і міститься провідна світоглядна константа книги. Українські мислителі і письменники всіх часів, від давнини й до сьогодні, а серед них були відомі державні та громадські діячі – іронізуючи, а навіть саркастично оцінюючи певні явища й події сучасної їм доби, ніколи не піддавали сумніву авторитет старших. Авторитет учителів. Від часів Русі й до сьогодні цей авторитет в Україні був, є і буде святим. І саме тому він визначатиме наше право іронічно оцінювати сьогодні, осмислювати його в перспективі, адже постаті людей, які навчали нас принципів добра, етики, уміння поводитися з людьми, навчали тієї науки, що її не почерпнути з жодного підручника, але без якої особистість не розкриється у своїй багатогранності, постаті друзів та колег, немов світло маяка для корабля, ніколи не дозволять згубити напрямок руху до істини в бурхливому життєвому морі. А що іронія й гумор – надійні помічники в такому русі до істини, то в цьому сумніватися теж не доводиться.

Описані з неповторною дотепністю, забарвленою яскравою індивідуальністю автора оповідей про працівників органів внутрішніх справ у книзі «Сищики ... І сміх, і гріх ...», невеличкі новели є різноплановими з огляду на розуміння практики розслідувань кримінальних злочинів. В основі їхніх сюжетів – реальні події, узяті з повсякденних буднів органів міліції. Але про що хочеться сказати одразу. У переважній частині вміщених у книзі невеликих за обсягом оповідей є риса, яка для мене дуже важлива, одна з найбільш цінних у моїй особистій аксіологічній системі координат. Ідеться про самоіронію. Недарма людину, здатну сприйняти себе іронічно, без патетичного пафосу завжди цінували найбільше, адже іронічне сприйняття життєвих колізій, що відбуваються з людиною особисто, є необхідною умовою влучного сприйняття тих ситуацій, що відбуваються з іншими. У книзі «Сищики ... І сміх, і гріх ...» така авторська самоіронія бринить у багатьох етюдах, власне кажучи, багато в чому визначає емоційно-душевну основу книги. Зокрема, вона яскраво виявляється в таких новелах, як «Бойове хрещення», «Водій-професіонал», «Експерти», «Борзі», «Переплутав», «Приєм громадян» та в багатьох інших. Щоби не видатися читачеві голослівним, наведу лише один приклад, хоч, обмовлюсь одразу, таких яскравих, цікавих прикладів у книзі дуже багато.

Пригадуючи свій перший водійський досвід, у новелі «Водій-професіонал» автор з іронією пише про себе: «Що для мене тоді був якийсь знак? І ... яка там ДАІ могла зупинити, коли ... “грізний” сищик, цілий лейтенант сидів за кермом?». У цій тепло-іронічній людській інтонації спогаду відчувається ставлення автора й до людей, і до себе тодішнього, сучасне розуміння реальностей ще не набутого на той час життєвого і професійного досвіду. Пригадуючи в новелі «Експерти» цікавий випадок, коли автор ще був «молодим опером», уже з висоти сьогоднішнього державного визнання А. М. Волощук не боїться зізнатися в юнацькій недосвідченості, власне, навіть не в недосвідченості, а в делікатності: «Мене дивувало, що ці пляшки (з якісним коньяком) вилучалися з вітрини, куди, на мій погляд, злочинці не “залазили”. Врховуючи, що експерт був значно старшим від мене і мав великий досвід

роботи, я спочатку не міг зрозуміти його метод ... Але я завжди приглядався до старших товаришів і постійно навчався у них. У цьому ж разі моя логіка не спрацьовувала, а запитати я соромився». Така пошана до старших, уміння навчатися в них і одночасне ставлення з гумором до життєвих колізій – також яскраві ознаки цієї книги. Уміння пожартувати над собою, дотепно оцінити життєву ситуацію не полишає автора й у сьогоденні (новели «Комп'ютерна томографія», «Візитки»).

Цікавим видається й несподіваний фінал новели «Візитка», коли герої, які попросили в героя-оповідача візитки для минулих матеріальних потреб, раптом побачили, що одному з них на візитці було написано «У нього є гроші», а іншому – «Він готовий стати спонсором». Хтось скаже: «Це просто доброзичливий жарт». Це справді так. Але мені, з філософського погляду, бачиться в цьому дружньому жарті ще і ясна моральність, прямий зв'язок з етикою наставників, які вчили в будь-яких ситуаціях понад усе ставити, як цілком справедливо визначає А. Волощук, «моральну поведінку чи спосіб життя», не використовуючи духовних цінностей, до яких передовсім належить дружба, заради минулих потреб. Так само обстоювання моральних цінностей засобами гумору спостерігаємо в новелах «Експерти», «Граната», «Прохач» й багато інших. Але моральні цінності – не минуше явище. Гумор – так само моральна цінність. Особливо тоді, коли він слугує засобом підтримки людей у скрутну добу. У новелістичному етюді «Перебудова» привертає увагу жарт, що свідчить про розуміння керівником підлеглих, про вміння підтримати їх у важкі часи, коли у працівників міліції, так само, як і в багатьох інших, не вистачало коштів навіть на родинну новорічну ялинку. Гнітючу атмосферу безпорадності тоді розрядив удалий жарт керівника.

Як літературознавець, скажу й про інше. Удаलोю є обрана А. Волощуком і форма коротких оповідей про реальні життєві факти. Ця форма не дає читачеві стомитися, навпаки – робить текст легким до сприймання, тримає читача у стані постійної зацікавленості розповідями. Через це, але не лише через це, а передусім через оригінальність змісту, що й визначає неординарність форми розповідей, книга читається, як кажуть, на одному подиху. У ній міститься багато цікавих у своїй несподіваності метафор, порівнянь, символів. Чого варте, наприклад, уподібнення одного з героїв оповідей з «Бабою-Ягою, взутою в кеди 45 розміру», а іншого – до «Лішого, в хутряних зимових черевиках у 30-градусну спеку» (новела «Салон краси»), або влучна у своїй дотепності метафора про екстравагантний, м'яко кажучи, зовнішній вигляд деяких «героїнь»: «Я думаю, що на мій носовичок пішло більше тканини, ніж на їхні спідниці ... а кількості макіяжу на їхніх обличчях стало б на фарбування під'їзду дев'ятиповерхового будинку» (новела «Підстава»).

У цій же новелі з інтонацією, що нагадує славнозвісні «Одеські оповідання» І. Бабеля, яскраво звучить порівняння: «Ви бачили колись пам'ятник Леніну? Так ось він був більш рухливим, ніж моя дружина». Для мене як для людини, яка від часу вступу до Одеського університету і дотепер з гордістю вважає себе причетною до Одеси (кандидатська й докторська дисертації є цьому певним свідченням), до українського приморського дискурсу, такий аспект гумору є тим паче близьким. Не менш цікавими й не менш одеськими за своєю суттю є й інші забарвлені неповторною українською приморською (приазовською чи причорноморською – не є в цьому разі, як на мене, принципово важливим) іронією метафори, яких у книзі «Сищики ... І сміх,

і гріх ...» є безліч. І цей чинник доводить тривання одеської традиції філософсько-гумористичного ставлення до дійсності в сучасну добу.

Підсумовуючи сказане, зосередимося на головному. Книга Анатолія Миколайовича Волощука «Сищики ... І сміх, і гріх ...» відрізняється несподіваністю. Несподіваністю відкриття індивідуальності автора, який, будучи державним діячем, ученим-правознавцем, є водночас людиною, обдарованою вмінням з неповторним гумором оцінювати життєві ситуації, бачити смішне в повсякденності, яка звичайній людині може видатися сірою, буденно-похмурою. Книга «Сищики ... І сміх, і гріх ...» вирізняється несподіваністю відкритого індивідуальністю автора іронічного ставлення до буднів міліції. А ще – тією несподіваністю, у якій органічно й неординарно єднаються гумор і серйозне, духовне, через душевні переживання розкриті, й буттєве, повсякчасне. Це саме так. І саме тому, що це так, мені особисто хотілося б, щоб таких (або принаймні подібних, адже неповторність не можна повторити) книг, як збірка буттєвих новел Анатолія Миколайовича Волощука «Сищики ... І сміх, і гріх ...», було б у нашому українському соціально-гуманітарному дискурсі якомога більше. І, зосібна, хотів би на це сподіватися як звичайний читач, наступних, тих, що вийшли б з-під пера А. Волощука, адже початок є більш ніж удалим. Таким, що змушує очікувати виходу з друку інших збірок новел автора, оскільки поява в нашому гуманітарному сьогодні справді яскравої книги, де б єдналися гумор і серйозне слово, яка б читалася на одному диханні, є, на жаль, ще поодиноким явищем.

Такі книги, як «Сищики ... І сміх, і гріх ...», навчають не лише іронічно ставитися до дійсності, а й у ненав'язливій формі наставляють сучасні та прийдешні покоління основ одвічної моральності, відтак мають очевидне навчально-виховне значення й мету. В усі ж часи найкраще норми моральності, як і норми фахової діяльності, професійної етики, засвоювалися саме завдяки гумору та іронічному ставленню до себе й оточуючих, адже, як колись було сказано, «всі жанри є вартими уваги, крім нудного». Саме в цій семіосфері небуденного погляду на будні міліції, в умінні говорити з гумором про серйозні речі, як на мене, і полягає головний сенс і призначення книги генерал-майора міліції, доктора юридичних наук, професора А. Волощука.

Після мовленого. Сплинув час. Змінилися епохи. На жаль, уже кілька літ, як відійшов у Вічність автор рецензованих мною художніх творів. Але як тоді, так і тепер я щиро переконаний у сказаному вище. Цими рядками засвідчую свою переконаність. А ще – пишаюся сердечними дарчими написами на збірках оповідань і новел від автора «Сищиків» і «Оболтусів» – прекрасного оповідача й талановитого письменника Анатолія Миколайовича Волощука.

Анатолий Генералов

ОБОЛТУСЫ...

Житейские миниатюры

Киев
ТОВ "УВПК "ЕксОб"
2010

Волощук А. Н.

Уд. Генералову
Тябону
Делю
Творчеством
Вам
Большим
Благодарностью
Вашим
Волощук
Анатолий
16.06.21

СЫЩИКИ

...И СМЕХ, И ГРЕХ...

Киев
ТОВ "УВПК "ЕксОб"
2010

Уд. Генералову
Тябону
Делю
Творчеством
Вам
Большим
Благодарностью
Вашим
Волощук
Анатолий
16.06.21

Подано до редакції 12.06.2021 року
Прийнято до друку 14.06.2021 року